

<https://doi.org/10.15407/socium2019.02.111>
УДК 316.4

Балакірєва О.М., канд. соціол. наук, завідувач відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ Інститут економіки та прогнозування НАН України, голова правління ГО “Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка” та ГО “Центр “Соціальний моніторинг”, вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна, email: bon.smc@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0790-7142>, Scopus Author ID: 23090251200, Web of Science ResearcherID: C-2861-2016,

Дмитрук Д.А., канд. соціол. наук, науковий співробітник відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, директор ГО “Центр “Соціальний моніторинг”, вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна, email: dmitruk_d@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2683-0972>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОЦІНКИ ТА НАСТРОЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ МІЖ ПРЕЗИДЕНТСЬКИМИ ТА ПАРЛАМЕНТСЬКИМИ ВИБОРАМИ 2019 Р.¹

На основі даних загальнонаціонального опитування представлено оцінки соціально-економічної ситуації та суспільні настрої, структуру та розмір доходів, самооцінку матеріального становища населення, динаміку та структуру заощаджень (накопичень).

Ключові слова: індекси соціально-економічних оцінок і очікувань, громадська думка, заощадження, накопичення, самооцінка матеріального становища, прожитковий мінімум.

Balakireva O.M., PhD. (Sociology), head of department for monitoring-based research of social and economic transformations, Institute for Economics and Forecasting, National Academy of Sciences of Ukraine, head of the board, Ukrainian Institute for Social Research after Oleksandr Yaremenko, Center “Social Monitoring”, 26, Panasa Myrnoho Str., Kyiv, 01011, email: bon.smc@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0790-7142>, Scopus Author ID: 23090251200, Web of Science ResearcherID: C-2861-2016,

Dmytruk D.A., PhD. (Sociology), scientific fellow, department for monitoring-based research of social and economic transformations, Institute for Economics and Forecasting, National Academy of Sciences of Ukraine, director, Center “Social Monitoring”, 26, Panasa Myrnoho Str., Kyiv, 01011, Ukraine, email: dmitruk_d@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2683-0972>

SOCIO-ECONOMIC ASSESSMENTS AND SENTIMENTS OF UKRAINIAN POPULATION BETWEEN THE PRESIDENTIAL AND PARLIAMENTARY ELECTIONS IN 2019

¹ За результатами моніторингових опитувань населення України, що проводяться ГО “Центр “Соціальний моніторинг” та ГО “Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка” спільно з відділом моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”. Вибіркова сукупність кожного опитування моніторингу становить не менше ніж 2000 респондентів, є репрезентативною за основними соціально-демографічними показниками стосовно дорослого населення України. Стандартні відхилення при достовірних 95% і співвідношенні змінних від 0,1 : 0,9 до 0,5 : 0,5 становлять 1,31–2,18%. Метод отримання інформації: індивідуальне інтерв'ю за місцем проживання респондента “віч-на-віч”. Останнє опитування проведено з 9 по 16 травня 2019 р. в 24 областях України та м. Київ. Всього опитано 2100 респондентів.

© Балакірєва О.М., Дмитрук Д.А., 2019

Based on data from a nationwide survey, assessments of the socio-economic situation and social sentiments, structure and size of incomes, self-assessment of the financial standing, dynamics and structure of savings are presented.

Keywords: *indices of socio-economic assessments and expectations, public opinion, savings, self-assessment of the financial standing, minimum cost of living.*

Матеріал підготовлено на основі даних моніторингових загальнонаціональних опитувань дорослого населення країни. Представлені результати характеризують оцінку соціально-економічної ситуації та суспільні настрої, а також доходи населення в період між виборами Президента та Верховної Ради України. Періоди національних виборчих кампаній завжди характеризуються зростанням позитивних очікувань серед населення. Українське суспільство наприкінці 2018 р. перебувало у стані високого запиту на зміни та оновлення, що супроводжувалося наростанням негативних оцінок влади та зумовило перемогу “несистемного політика” В. Зеленського. Прийняття рішення про позачергові вибори народних депутатів України 21 липня 2019 р. цілком відповідало суспільним настроям та очікуванням, що також мало вплив і на соціально-економічні оцінки в період між президентськими та парламентськими виборами. Громадська думка щодо викидів сьогодення є досить сталою протягом останнього року та визначає широке коло проблем: припинення вогню на Донбасі (88,4%); повернення українських військовополонених і утримуваних осіб (84,3%); нинішній рівень цін, інфляція (84,5%); рівень заробітної плати та пенсій (82,8%); нинішні тарифи на комунальні послуги (84,5%); воєнний конфлікт на Сході України та реінтеграція Донбасу (80,2%); рівень соціальної захищеності населення (76,4%); рівень медичного обслуговування (76,1%); наявність роботи, безробіття (75,7%); збагачення олігархів та зубожіння простих людей (74,4%); корупція та кумівство у владі (73,7%); нинішній обсяг державних податків і зборів (65,9%); злочинність, рівень безпеки на вулицях (61,4%); трудова міграція, зміни в кількості населення України (60,9%); повернення Криму (53,9%)².

Суб’єктивні оцінки. За даними проведеного дослідження, переважна більшість населення продовжує доволі стримано оцінювати власне становище та стан справ у країні. Так, оцінюючи свій настрій в останні дні, 32,5% опитаних зазначили, що відчували напруженість і страх (оцінювали свій стан, як нормальний, 67,5%). Дещо більшою виявилася частка тих респондентів, які повідомили, що “терпіти складне становище вже неможливо” (34,4%). Частка тих, хто вважає, що “жити важко, але можна і потерпіти”, склала 40,2%. Частка тих, хто оцінює своє становище позитивно (“все не так погано, і можна жити”), дорівнює 25,4%. Слід зазначити більш позитивні оцінки серед мешканців міст і більш негативні – серед мешканців сільської місцевості (рис. 1). Динаміка показників самооцінки матеріального становища родини свідчить про позитивні зміни. Зростає частка тих, хто оцінює своє матеріальне становище як середнє, та падає чисельність тих,

² Наведено дані за результати моніторингового опитування проводяться ГО “Центр “Соціальний моніторинг” та ГО “Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка” спільно з відділом моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України” у травні 2019 р.

хто ідентифікував власне матеріальне становище як низьке та дуже низьке (табл. 1 та рис. 2).

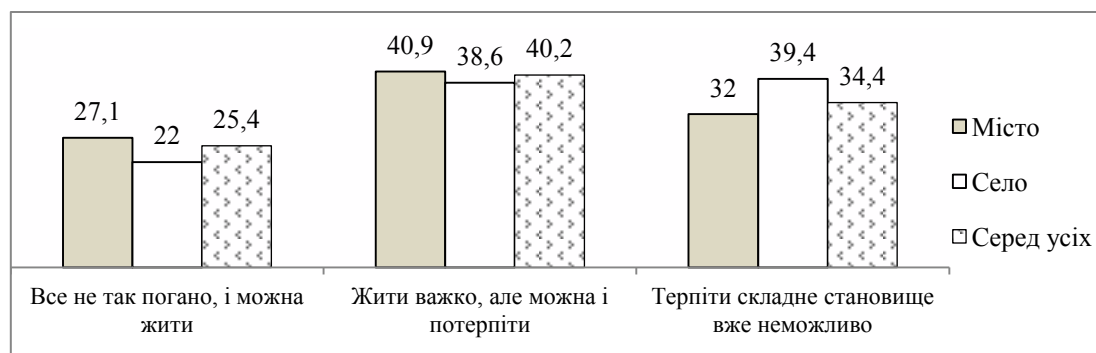


Рис. 1. Самооцінка свого становища (травень 2019 р.), %

При цьому мешканці сільської місцевості гірше оцінюють своє матеріальне становище, ніж мешканці міст. Економічно активне населення надало кращі оцінки свого матеріального становища (табл. 2).

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
“Якщо матеріальне становище середньостатистичної сім’ї України прийняти за деякий середній показник, то як Ви порівняно з ним оцінюєте матеріальне становище Вашої сім’ї?”, %

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Квітень 2013 р.	Червень 2013 р.	Вересень 2013 р.	Березень 2014 р.	Серпень 2014 р.	Грудень 2014 р.	Березень 2015 р.	Серпень 2015 р.	Листопад 2015 р.	Грудень 2016 р.	Червень 2017 р.	Грудень 2017 р.	Червень 2018 р.	Грудень 2018 р.	Травень 2019 р.
Дуже низьке	4	4	5	5	5	6	4	7	6	4,1	4,8	3,9	8,5	10,6	9,5	6,3	11,3	8,1	7,5	8,1	9,4	8,0
Низьке	14	16	19	21	19	21	18	25	18	20,6	23,9	21,3	27	31,1	22,5	24,0	28,8	26,2	26,4	22,4	24,7	18,6
Нижче за середнє	31	28	33	35	34	34	34	40	39	38	36,9	37,5	38,7	33,3	34	38,3	32,4	39,3	32,4	34,1	33,7	27,3
Середнє	41	45	38	36	34	35	38	26	35	33	30,5	31,6	23,9	22,7	29,5	28,7	23,3	23,1	31,0	32,2	29,0	41,4
Вище за середнє	7	4	8	2	4	3	4	2,5	1,8	3,6	3,4	4,6	1,9	2,2	3,7	2,4	3,4	1,8	2,4	2,9	3,2	4,4
Високе	3	2	1	0,4	3	0	1	0,5	0,6	0,7	0,5	1	0	0,1	0,9	0,2	0,8	0,1	0,3	0,3	0	0,3
Дуже високе	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0

Джерело: тут і далі у таблицях і рисунках – за даними моніторингу ГО “УІСД імені О. Яременка”/ГО “ЦСМ” за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”.

За даними опитування, проведеного в травні 2019 р., частка населення, яке мало затримки в оплаті праці або виплаті пенсій за останні 1–2 місяці, дещо зменшилася та становить 8,3% (в грудні 2018 р. – 9,9%) до всіх опитаних. Серед економічно активного населення про затримки в оплаті праці (пенсій) зазначили 11%.

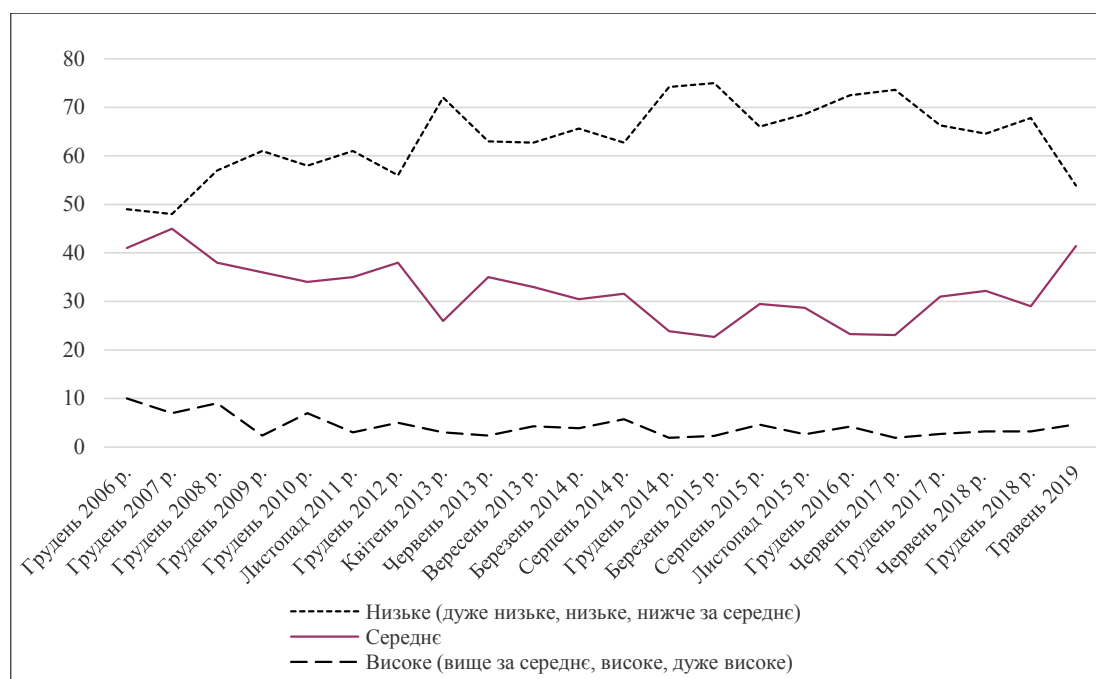


Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів на запитання: “Якщо матеріальне становище середньостатистичної сім’ї в Україні прийняти за деякий середній показник, то як Ви порівняно з ним оцінюєте матеріальне становище Вашої сім’ї?”, %

Таблиця 2

Якщо матеріальне становище середньостатистичної сім’ї в Україні прийняти за певний середній показник, то як Ви порівняно з ним оцінюєте матеріальне становище Вашої сім’ї?

	Місто	Село	Серед усіх	Серед економічно активного населення
Дуже низьке	7,0	10,0	8,0	3,2
Низьке	16,3	23,5	18,6	14,8
Нижче за середнє	27,6	26,3	27,3	27,8
Середнє	43,9	36,2	41,4	47,8
Вище за середнє	4,8	3,6	4,4	6,0
Високе	0,4	0,3	0,3	0,4
Дуже високе	0,0	0,1	0,0	0,1

Тіньові доходи. У цілому серед дорослого населення віком 18 років і старше частка тих, хто визнав, що отримує платню за свою роботу неофіційно, в травні 2019 р. становила 15,2% (15,8% у містах та 14,1% у сільській місцевості). Серед економічно активного населення ствердну відповідь надали 22,2%. Ще 8,9% відмовилися від відповіді. Це дає підстави оцінити питому вагу економічно активного населення, яке отримує тіньовий дохід, як 31,1% (рис. 3).

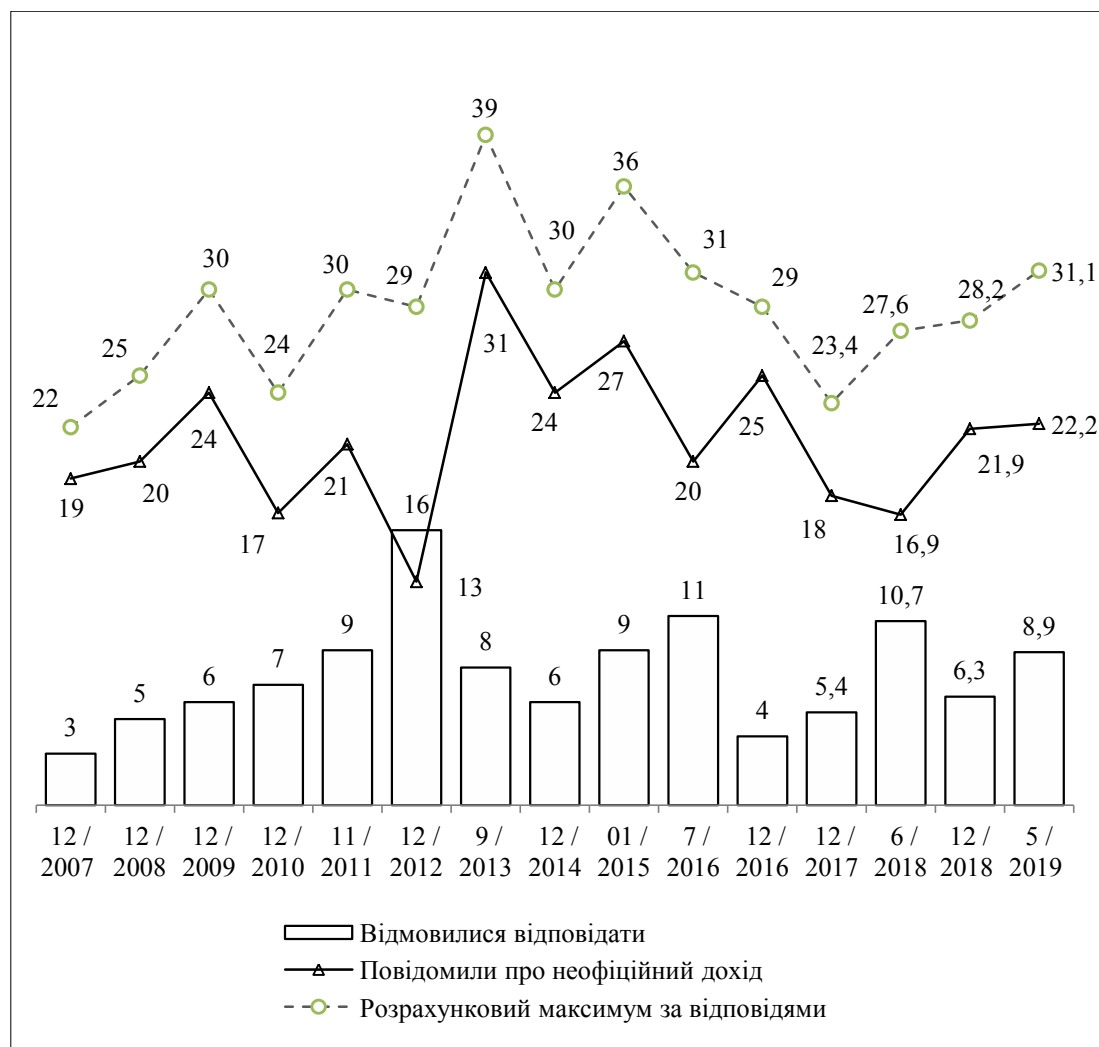


Рис. 3. Частка економічно активного населення, яке залучене або може бути залучене до отримання тіньових доходів (отримують платню за свою роботу неофіційно – “з рук у руки”, “в конверті” тощо), %

У таблиці 3 показано, що серед тих, хто погодився оцінити розмір неофіційних оплат, найбільш поширеним є отримання або до чверті або понад 75% доходу через неофіційні канали. Значна частина опитаних ухиляється від відповіді, що утруднює оціночні розрахунки масштабів тіньових доходів.

Таблиця 3

**Структура за відповідями на запитання:
“Який відсоток від Вашого особистого доходу становлять
такі неофіційні надходження?” (травень 2019 р.), %**

	Всі опитані		Економічно активні	
	Серед усіх	Серед тих, хто отримував неофіційні платежі	Серед усіх	Серед тих, хто отримував неофіційні платежі
До 25%	3,2	12,9	4,7	15,2
26–50%	2,4	9,6	3,6	11,6
51–75%	0,8	3,2	1,1	3,5
76% та більше	4,3	17,3	6,2	20,0
Відмова відповісти	14,2	57,0	15,5	49,7
Не отримують платню за свою роботу неофіційно, не через касу	75,1		69,0	

Структура доходів та накопичення. Моніторинг джерел особистого доходу громадян свідчить про незначні зміни в конфігурації структури доходів населення. У травні 2019 р. спостерігається збереження визначальної долі заробітної плати та пенсії як основних джерел доходу. Більше чверті (28%) зазначили серед джерел матеріальну допомогу від інших членів родини та родичів. Кожен п'ятий назвав серед джерел премії та бонуси за основним місцем роботи. Соціальні виплати зазначили 15,3%. Доходи від додаткової зайнятості, підробітку – 12,5%. Кожен десятий (10,1%) серед всіх опитаних і кожен п'ятий (20,3%) серед мешканців сільської місцевості мають в структурі доходів надходження від продажу сільськогосподарської продукції. Доходи від індивідуальної діяльності мають 8,4% домогосподарств. Про неофіційні платежі за основним місцем роботи повідомили 8,0 опитаних (при цьому для 5,9% це джерело є одним з основних), а про неофіційну винагороду на додатковій зайнятості – 5,1% (табл. 4).

Факт наявності заощаджень підтвердили під час опитування в травні 2019 р. майже 21%. Заощадження переважно зберігаються готівкою (у доларах США та гривнях) (табл. 5). Порівняно з груднем 2018 р. дещо зросла кількість тих, хто має заощадження на рахунках фінансових установ, і, відповідно, зменшилась частка тих, хто зберігає кошти вдома готівкою. За даними моніторингу – переважна частка готівкових заощаджень населення зберігається в гривні (66,7%), другою за популярністю валютою заощаджень залишається долар США (43,7%). Незважаючи на зростання показників трудової міграції в країни ЄС і, відповідно, перерахувань з цих країн, попу-

лярність заощаджень у євро залишається доволі низькою – 9,6% з числа тих, хто має готівкові заощадження, зберігають гроші в цій валюті (табл. 5).

Таблиця 4

Показники джерел (офіційних і неофіційних) особистого доходу громадян України (травень 2019 р.), %

	Місто		Село		Серед усіх	
	Всі джерела*	Основні джерела**	Всі джерела*	Основні джерела**	Всі джерела*	Основні джерела**
Офіційна заробітна плата за основним місцем роботи	57,5	55,1	40,1	38,1	51,8	49,5
Пенсія	28,2	25,8	35,0	32,1	30,4	27,9
Матеріальна допомога інших членів родини, родичів, аліменти, у т.ч. грошова та негрошова допомога	28,2	17,9	27,5	20,0	28,0	18,6
Премії та бонуси за основним місцем роботи	26,0	12,9	13,3	5,4	21,9	10,4
Соціальні виплати та державні грошові допомоги (стипендії, допомога по безробіттю, допомога при народженні дитини, доплати малозабезпеченим сім'ям, допомога ВПО тощо)	16,0	9,4	13,7	10,4	15,3	9,7
Доходи від додаткової зайнятості, підробітку	12,3	5,9	13,0	7,5	12,5	6,4
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	5,1	2,1	20,3	10,8	10,1	4,9
Доходи від індивідуальної, приватної діяльності	7,3	5,0	10,6	7,0	8,4	5,7
Неофіційні платежі за основним місцем роботи	7,6	5,5	8,7	6,6	8,0	5,9
Неофіційна винагорода від додаткової зайнятості, підробітку	5,8	2,9	3,6	1,7	5,1	2,5
Здача в оренду житла, приміщень, земельних ділянок	2,9	1,1	4,5	3,5	3,4	1,9
Доходи від депозитів, відсотки за акціями, цінними паперами тощо	2,4	0,8	1,0	0,1	1,9	0,6
Інше	0,5	0,3	0,1	0,1	0,4	0,2

* За результатами відповіді на запитання: “Якщо говорити про всі джерела Вашого особистого доходу (офіційні та неофіційні), то які із зазначених на картці Ви особисто маєте?”, сума відповідей перевищує 100%, оскільки респонденти мали можливість зазначити кілька джерел доходів.

** За результатами відповіді на запитання: “А які із зазначених Ви вважаєте основними? Ви можете назвати до 3-х джерел”, сума відповідей перевищує 100%, оскільки респондент мав змогу вказати до 3-х варіантів відповіді.

Таблиця 5

**Розподіл відповідей респондентів на запитання:
 “Скажіть, будь ласка, чи є зараз у Вашій родині грошові заощадження,
 накопичення?” та “Скажіть, будь ласка, в якій валюті
 Ви зберігаєте Ваші заощадження, накопичення?”
 (серед осіб, які мають заощадження, накопичення), %**

	Немає заощаджень, накопичень	Є заощадження, накопичення		Валюта накопичень серед осіб, які мають заощадження, накопичення готівкою				
		на рахунках фінансових установ (депозити, облігації, акції)	Готівкою	Гривні	Долари	Євро	Рублі	Інша
Жовтень 2011 р.	75	25		65,7	33	13,2	1,5	0,5
Грудень 2012 р.	72	28		70,1	33,7	12,2	0,9	0,5
Квітень 2013 р.	80	20		69,3	37,2	8,9	1,3	0
Березень 2014 р.	73	8	19	77,8	39,4	11,8	2,8	0,2
		27						
Серпень 2014 р.	80	4	13	72,8	34,6	16,8	2	0,3
		17						
Грудень 2014 р.	81	6	13	77,9	43,7	13,3	4,3	0,8
		19						
Березень 2015 р.	80	4	16	69,8	49,3	17,4	5,8	1,1
		20						
Серпень 2015 р.	77	6	17	72,8	38,9	12	0,7	0,6
		23						
Листопад 2015 р.	78	5	17	68,1	41,9	18,7	0,6	0,8
		25						
Грудень 2016 р.	73,7	10,4	18,4	66,8	45,1	16,1	0,6	0,5
		28,8						
Червень 2017 р.	81,8	3,5	14,5	69,3	37,3	15,4	1,8	0,3
		18						
Грудень 2017 р.	76,8	8,4	15,8	62,7	48,7	15,2	1,3	1,3
		24,2						
Грудень 2018 р.	78,9	6,2	14,9	69,1	42,9	13,5	1,4	0,7
		21,1						
Травень 2019 р.	79,1	7,4	13,5	66,7	43,7	9,6	0,7	0,0
		20,8						

Примітка: Запитання про валюту грошових заощаджень ставилося респондентам, які мали накопичення готівкою.

Оцінка розміру доходів, прожитковий мінімум та уявний рівень достатнього доходу. Сукупні витрати домогосподарств за відповідями опитаних співставні з відповідями щодо сукупних доходів. Середньостатистичне домогосподарство зазначило сукупний дохід у 10 368 грн, а розмір сукупних витрат – у 10 518 грн. У сільській місцевості середнє значення витрат перевищує середнє значення доходу майже на 7% (табл. 6).

Таблиця 6

Сукупні доходи та сукупні витрати домогосподарств, розподіл за інтервалами (%) та середнє значення (гривні)

	Сукупний дохід*			Сукупні витрати**		
	Місто	Село	Серед усіх	Місто	Село	Серед усіх
1201–2500 грн	4,0	7,0	5,0	5,8	8,1	6,5
2501–3000 грн	1,8	3,0	2,2	2,9	5,9	3,9
3001–5000 грн	8,5	17,3	11,4	13,0	21,4	15,7
5001–7000 грн	9,8	11,8	10,5	13,1	14,7	13,6
7000–10 000 грн	15,9	15,7	15,8	25,0	19,1	23,1
Понад 10 000 грн	30,0	15,8	25,4	33,5	21,9	29,8
Відмова від відповіді	30,0	29,4	29,7	6,7	8,9	7,4
Середнє значення, грн	11 498	8 062	10 368	11 426	8 605	10 518

* За відповідями на запитання: “Скажіть, будь ласка, яким був сукупний дохід всіх членів Вашої родини минулого місяця?” (з урахуванням всіх доходів, як від офіційної, так і неофіційної діяльності (роботи), пенсій, стипендій, субсидій, а також допомоги, подарунків від родичів і знайомих). Якщо Ви отримували платню в натуральному вигляді (продуктами тощо), то орієнтовно підрахуйте ціну натуроплати).

** За відповідями на запитання: “Порахуйте, будь ласка, всі Ваші витрати на транспорт, одяг, їжу, житло та побутові послуги, ведення домашнього господарства, витрати на дозвілля, лікування, спорт і навчання, сплату кредитів, повернення боргів, неофіційні платежі тощо (але не враховуючи гроші, які Ви відкладаєте) – тобто всі витрати, які роблять всі члени Вашого домогосподарства. Скажіть, скільки Ваша родина витратила в середньому щомісячно за останні 2–3 місяці (в середньому за місяць) грн?”.

За даними проведеного у травні 2019 р. опитування, обрахований за відповідями уявний розмір достатнього доходу на одного члена родини сягнув 11 648 грн, що більше ніж середнє значення сукупних доходів і сукупних витрат.

Уявний прожитковий мінімум на одну особу за даними моніторингу продовжує тенденцію зростання та у травні поточного року становив 6939 грн (рис. 4).

Середнє значення уявного прожиткового мінімуму на одну особу перевищує встановлене значення прожиткового мінімуму в 3,7 раза – відповідно, 6939 грн і 1853 грн. Оцінка населенням уявного та мінімального прожиткового мінімуму (який характеризує родину, як бідну) має тенденцію до поступового зростання (в травні показник за даними опитування становив 3446 грн), а розмір достатнього доходу на одного члена родини сягнув 11 648 грн (рис. 5), що перевищило всі попередні показники моніторингу.

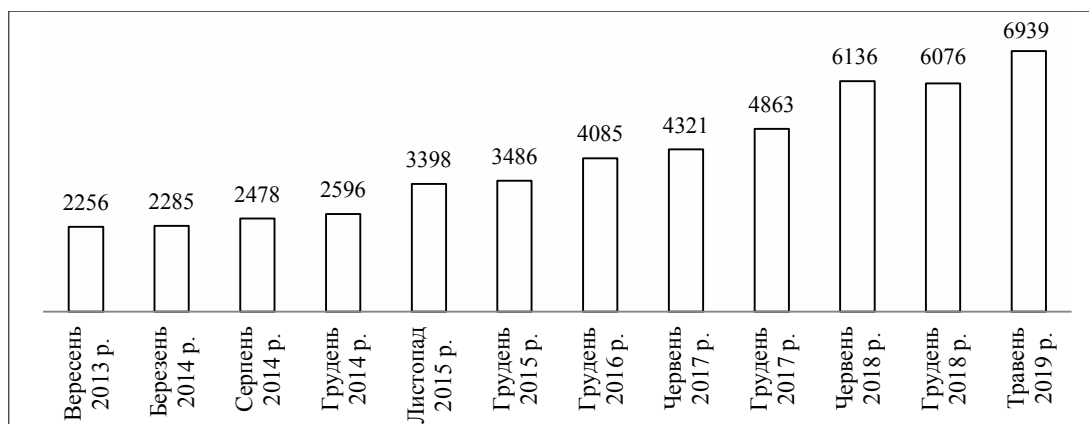


Рис. 4. Динаміка оцінок респондентами уявного прожиткового мінімуму у розрахунку на 1 особу, грн

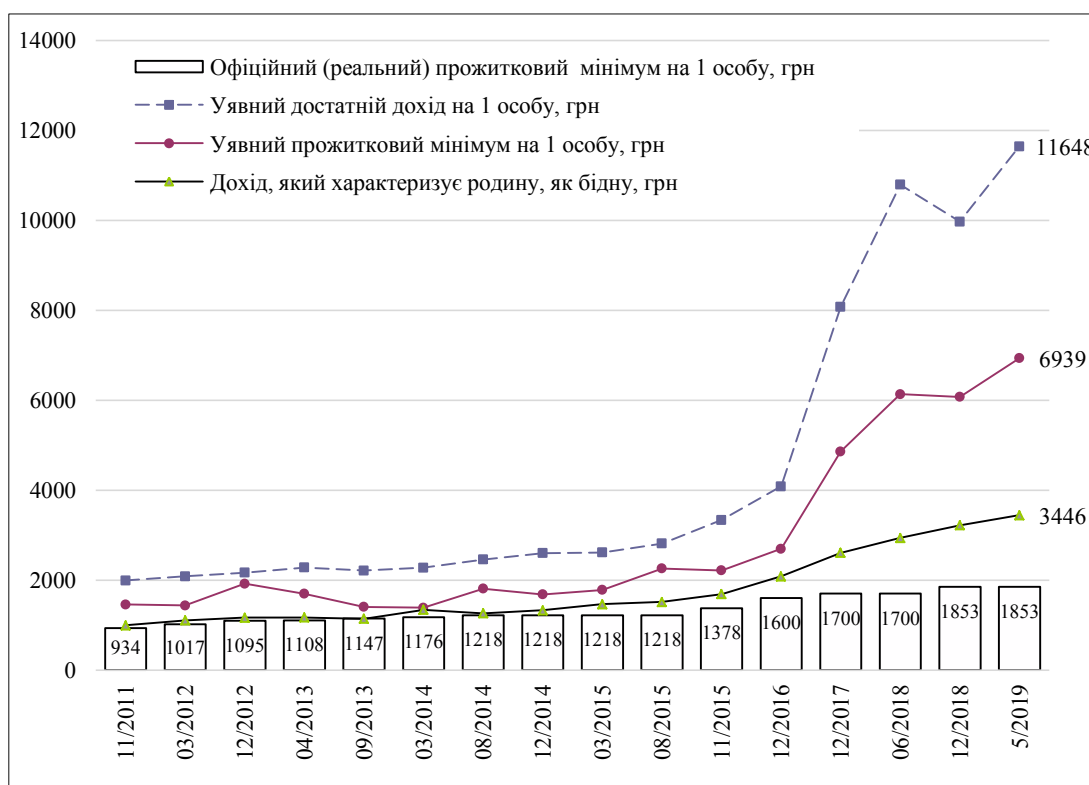


Рис. 5. Динаміка середніх значень уявного достатнього доходу, доходу, що характеризує родину, як бідну, уявного та реального прожиткового мінімуму на 1 члена родини, грн

Помітними є певні відмінності щодо оцінок розміру щомісячного доходу, бажаного доходу та уявного порогу бідності у розрізі соціально-демографічних груп. Зокрема, зазначені оцінки у містах (як великих, так і малих) є вищими, ніж у селах або смт.

Для економічно активного населення очікування щодо уявного прожиткового мінімуму та уявного достатнього доходу є дещо вищими – 7265 грн та 12 533 грн, відповідно.

Безробіття та перспективи працевлаштування населення. З огляду на відсутність актуальних даних перепису в Україні, для характеристики населення за рівнем освіти та типом зайнятості звернемося до результатів того ж соціологічного опитування (табл. 7).

Таблиця 7

**Порівняння рівня освіти та зайнятості дорослих (18 років і старші)
міських і сільських мешканців, %**

Який найвищий рівень освіти Ви здобули?	Місто	Село
Немає повної середньої освіти	1,4	3,8
Повна середня освіта	14,2	23,3
Професійно-технічна освіта	26,2	37,1
Неповна вища освіта (в т.ч. молодший спеціаліст, середня спеціальна)	19,8	13,1
Повна вища освіта (бакалавр, спеціаліст, магістр), маєте вчений ступінь	38,4	22,7
Зазначте Вашу основну діяльність сьогодні	Місто	Село
Оплачувана робота (в т.ч. працюючі пенсіонери)	61,6	48,4
Навчання (включно з канікулами)	4,0	4,2
Без роботи, але активно шукаю роботу	3,8	5,7
Без роботи, але активно не шукаю роботу	1,3	3,2
Непрацездатні (у тому числі особи з інвалідністю)	1,3	1,0
На пенсії і не працюєте	21,4	29,8
Домашня робота, догляд за дітьми або іншими членами сім'ї	6,6	7,7
На Вашій основній роботі Ви:	Місто	Село
Найманий працівник	55,4	42,3
Керівник підприємства, установи, підрозділу підприємства	2,5	2,8
Фахівець з вищою або середньою спеціальною освітою	22,4	12,8
Працівник рутинної нефізичної праці	4,8	3,4
Кваліфікований робітник	18,2	13,4
Некваліфікований робітник	7,4	9,5
Інше	0,1	0,4
Працюєте на себе (самозайнятий)	3,6	4,0
Працюєте у власному (сімейному) бізнесі	1,5	0,3
Інше	1,1	1,8
Не маєте оплачуваної роботи	38,4	51,6

Рівень освіти сільських мешканців є нижчим, ніж рівень освіти містян. Частка мешканців з вищою освітою на селі в 1,5 раза є меншою, ніж у містах. Оплачувану роботу на селі має майже кожен другий (48,4%). Серед тих, хто має оплачувану роботу, 50% відповіли, що робота відповідає їхньому професійно-освітньому рівню, а 45% – що не відповідає. Серед міського населення 37,5% зайнятих відповіли, що робота не відповідає професійно-освітньому рівню (табл. 8).

Таблиця 8

Чи відповідає характер Вашої теперішньої роботи Вашому професійно-освітньому рівню?, % серед тих, хто має оплачувану роботу

	Місто	Село
Так	56,0	50,1
Ні	37,5	44,9
Важко відповісти	6,5	5,0

За даними дослідження переважна більшість опитаних песимістично оцінює перспективи пошуку роботи за місцем свого проживання. У цілому 75% опитаних вважають, що в їхньому населеному пункті важко знайти роботу, яка б відповідала кваліфікації та достойному заробітку; ще вищим цей показник є серед сільського населення (81,3%). Понад 50% респондентів вважають, що роботу відповідної кваліфікації важко знайти, навіть якщо не розраховувати на достатній заробіток, а роботу з достатнім заробітком без врахування кваліфікації вважають важкодоступною 63,1% опитаних. Вважають важкою справою знайти будь-яку роботу в своєму населеному пункті 41% опитаних (табл. 9).

Таблиця 9

Оцінка того, наскільки складно знайти роботу у населеному пункті проживання респондента (травень 2019 р.), %

	Місто	Село	Серед усіх
За Вашою кваліфікацією та з достатнім заробітком			
Легко	9,5	2,3	7,2
Важко	72,1	81,3	75,0
Не знаю	18,4	16,4	17,8
За Вашою кваліфікацією без достатнього заробітку			
Легко	31,2	10,3	24,4
Важко	44,9	71,3	53,5
Не знаю	23,9	18,4	22,1
З достатнім заробітком, але не за кваліфікацією			
Легко	16,7	4,8	12,8
Важко	56,5	76,6	63,1
Не знаю	26,8	18,6	24,1
Будь-яку роботу			
Легко	50,5	14,4	38,7
Важко	27,1	69,6	41,0
Не знаю	22,4	16,0	20,3

Індекси соціально-економічних оцінок та очікувань. Моніторинг соціально-економічних оцінок та очікувань населення здійснюється ГО “Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка”, ГО “Центр “Соціальний моніторинг” за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України” та ґрунтується на розрахунку п’яти індексів (методологія розрахунків представлена у попередніх моніторингах³): поточного особистого матеріального становища (ПСо), поточного суспільного матеріального становища (ПСс), очікуваних змін особистого матеріального становища (ІЕОо), очікуваного розвитку економіки країни протягом найближчих місяців (ІЕОс) та інфляційних очікувань (ІО).

У травні 2018 р. зафіксовано істотні позитивні зміни значень індексів порівняно з показниками грудня 2018 р. Оптимістичні суспільні очікування на нового Президента України та оновлення влади зумовили такі зміни:

- ПСо збільшився до 83 пунктів;
- ПСс зріс до 82 пунктів;
- ІЕОо сягнув 100 пунктів;
- ІЕОс підвищився до 92 пунктів;
- ІО знизився з 175 до 156 пунктів (табл. 10).

Порівняльний аналіз динаміки індексів соціально-економічних оцінок і очікувань демонструє синхронне значне зростання оцінок матеріального становища на рівні особистості та суспільства (рис. 6).

³ Попередні індекси докладніше див: Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічних оцінок і очікувань населення України наприкінці 2018 р. *Український соціум*. 2019. № 1. С. 105–124; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічних оцінок і очікувань населення України: літо 2018 р. *Український соціум*. 2018. № 3. С. 114–129; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічних оцінок і очікувань населення України наприкінці 2017 р. *Український соціум*. 2018. № 1. С. 95–111; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічних оцінок і очікувань населення України: літо 2017 р. *Український соціум*. 2017. № 2. С. 114–132; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічного самопочуття населення України. *Український соціум*. 2017. № 1. С. 124–145; Балакірева О.М., Серeda Ю.В. Динаміка соціально-економічного самопочуття та рівня життя населення. *Український соціум*. 2015. № 3. С. 125–145; Балакірева О.М., Серeda Ю.В. Динаміка матеріального становища та соціально-економічних очікувань населення: березень 2014 р. *Український соціум*. 2014. № 1. С. 148–173; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічних оцінок та очікувань населення України: 2006–2012 рр. *Український соціум*. 2013. № 1. С. 171–194; Балакірева О.М., Серeda Ю.В. Соціально-економічне самопочуття населення України: березень 2012 р. *Український соціум*. 2012. № 2. С. 172–192; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А., Серeda Ю.В. Соціально-економічне самопочуття населення України наприкінці 2011 р. *Український соціум*. 2011. № 4. С. 159–179; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А., Серeda Ю.В. Соціально-економічне самопочуття населення та очікування навесні 2011 р. *Український соціум*. 2011. № 2. С. 161–178; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А., Серeda Ю.В. Громадська думка та оцінки ситуації: листопад – грудень 2010 р. *Український соціум*. 2011. № 1. С. 193–215; Балакірева О.М. Соціально-економічне самопочуття населення України: підсумки 2009 р. та очікування від 2010 р. *Український соціум*. 2010. № 1. С. 165–190.

Таблиця 10

Динаміка індексів соціально-економічних оцінок та очікувань населення

	Листопад 2011 р.	Березень 2012 р.	Вересень 2013 р.	Березень 2014 р.	Серпень 2014 р.	Грудень 2014 р.	Березень 2015 р.	Серпень 2015 р.	Листопад 2015 р.	Грудень 2015 р.	Грудень 2016 р.	Червень 2017 р.	Грудень 2017 р.	Червень 2018 р.	Грудень 2018 р.	Травень 2019 р.
ІПСо	71	71	85	46	43	33	20	39	39	48	59	62	68	68	62	83
ІПСс	72	72	81	32	29	27	21	38	38	33	59	71	59	67	58	82
ІЕОо	77	76	91	52	42	38	28	38	42	48	64	64	72	68	69	100
ІЕОс	74	75	80	36	28	31	31	45	49	54	58	66	62	68	58	92
ІО	170	169	163	177	182	189	190	184	181	184	175	177	180	178	175	156

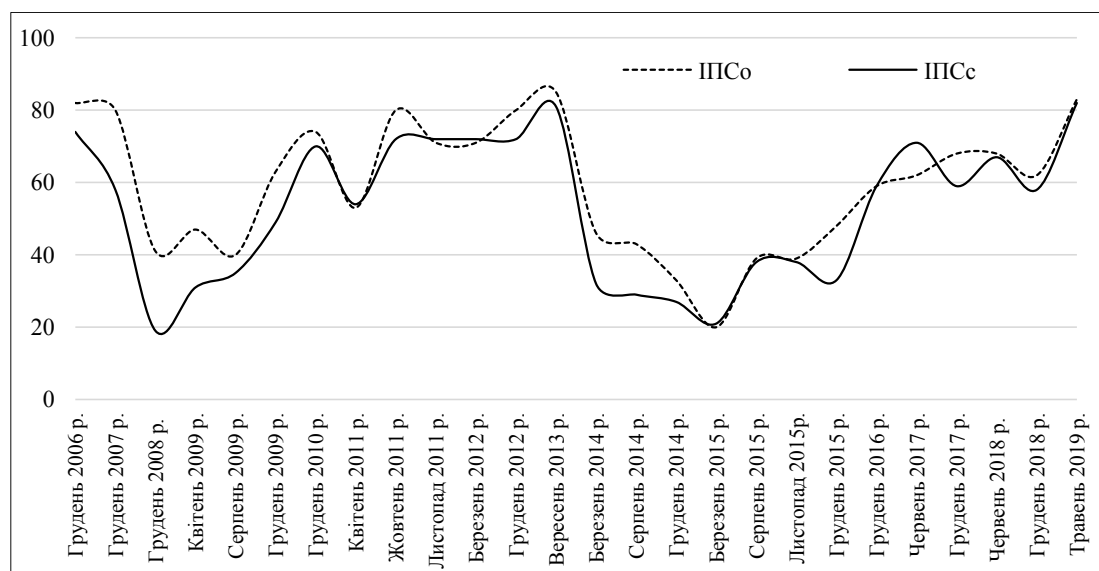


Рис. 6. Динаміка індексів поточного особистого матеріального становища (ІПСо) та суспільного матеріального становища (ІПСс) протягом 2006–2019 рр.

Індекс очікуваного розвитку економіки країни (ІЕОс) знову є більш оптимістичним, ніж показник індексу поточного суспільного матеріального становища (ІПСс) (рис. 7).

Очікування щодо економічної ситуації покращуються, як і показники індексу поточного особистого матеріального становища (ІПСо) й індексу очікуваних змін особистого матеріального становища (ІЕОо), демонструють позитивну тенденцію зростання, що свідчить про високу поширеність сподівань змін на краще (рис. 8).

Інфляційні очікування після досить тривалого періоду високих показників знизилися на 19 пунктів – з 175 до 156 (рис. 9).

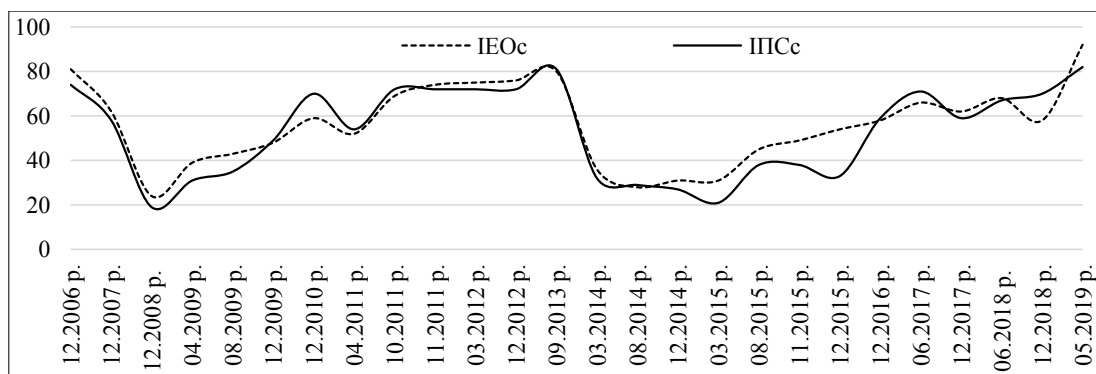


Рис. 7. Розподіл інтегрального індексу поточного суспільного становища (IIO) та індексу очікуваного розвитку економіки країни (IEO) протягом 2006–2019 рр.

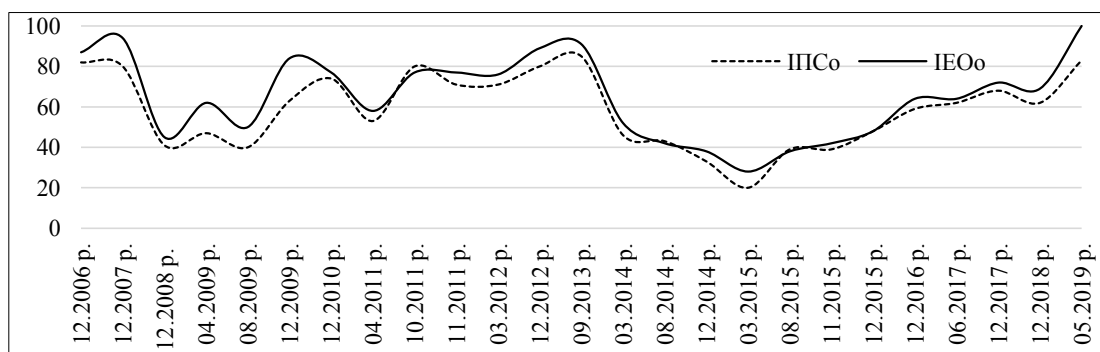


Рис. 8. Розподіл індексів поточного особистого матеріального становища (IPI) та очікуваних змін особистого матеріального становища (IEPI) протягом 2006–2019 рр.

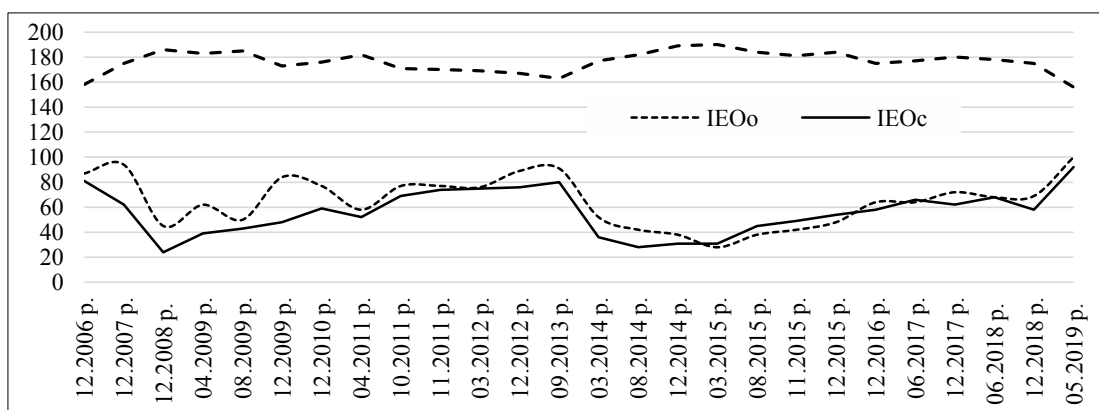


Рис. 9. Динаміка індексів очікування змін особистого матеріального становища (IEPI), очікуваного розвитку економіки країни (IEO), інфляційних очікувань (IE)

Висновки. Переважна більшість населення продовжує доволі стримано оцінювати власне становище та стан справ у країні, хоча зафіксована позитивна тенденція збільшення частки тих, хто за самооцінками свого матеріально становища віднесли себе до “середнє” (41,4% у травні 2019 р. порівняно з 29% у грудні 2018 р.) та “вище за середнє” (4,7% до 3,2%) й, відповідно, зменшилася частка тих, хто зазначив “нижче за середнє” (27,3% до 33,7%), “низьке” (18,6% до 24,7%) та “дуже низьке” (8% до 9,4%).

Про затримки у виплаті заробітної плати або пенсій повідомили 8,3% серед всіх опитаних (11% серед економічно активного населення).

У структурі доходів, крім заробітної плати та пенсій, значне місце займають: матеріальна допомога родичів (28%), премії та бонуси за основним місцем роботи (21,9%), соціальні виплати та державні грошові допомоги (15,3%), доходи від додаткової зайнятості (12,55), продажу сільськогосподарської продукції (10,15), індивідуальної діяльності (8,4%), неофіційні платежі за основним місцем роботи (8%), неофіційна винагорода від додаткової зайнятості (5,15). Доходи від депозитів, відсотків за акціями, цінними паперами займають незначне місце – 1,9% повідомили про це джерело доходу.

Наявніть тіньової складової в оплаті праці визнали 15,2% опитаних, а серед економічно активного населення – 22,2%. Для кожного другого ця складова перевищує половину наявного доходу.

Кожен п'ятий (21%) у травні 2019 р. відповів, що має заощадження, які переважно зберігаються готівкою (у доларах США та гривнях). Порівняно з груднем 2018 р. дещо зросла кількість тих, хто має заощадження на рахунках фінансових установ (7,4%), і, відповідно, зменшилася частка тих, хто зберігає кошти вдома готівкою (13,5%).

За даними проведеного у травні 2019 р. опитування, обрахований за відповідями уявний прожитковий мінімум становить 6939 грн, що в 3,7 раза є вищим ніж встановлене значення прожиткового мінімуму. Економічно активне населення визначило цей показник на рівні 7265 грн.

Уявний розмір достатнього доходу сягнув 11 648 грн, а для економічно активного населення – 12 523 грн.

У цілому соціально-економічні очікування в період між президентськими та парламентськими виборами демонструють позитивні тенденції “стриманого оптимізму”. У травні 2019 р. зафіксовано покращення значень індексів, порівняно з показниками грудня 2018 р. За п'ять місяців сталися такі зміни: ПС_о збільшився до 83 пунктів; ПС_с зріс до 82 пунктів; ІЕО_о сягнув 100 пунктів; ІЕО_с підвищився до 92 пунктів; ІО знизився з 175 до 156 пунктів.

Отримано 14.06.19

Received on 14.06.19